

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Symbol kříže ve veřejném prostoru

Mgr. Kristýna Ceralová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanitní studia

Bakalářská práce

Symbol kříže ve veřejném prostoru

Mgr. Kristýna Ceralová

Vedoucí práce:

ThLic. Pavel Frývaldský, Th.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Symbol kříže ve veřejném prostoru*“ vypracovala samostatně, pouze za použití pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury, a za podpory vedoucího práce ThLic. Pavla Frývaldského, Th.D.

V Plzni dne 30. dubna 2024

.....

Mgr. Kristýna Ceralová

PODĚKOVÁNÍ

Své upřímné poděkování bych na tomto místě ráda věnovala vedoucímu práce ThLic. Pavlu Frývaldskému, Th.D., za přátelský přístup, cenné rady, podporu a důvěru, kterou do mne vložil.

OBSAH

ÚVOD	1
1. KŘESŤANSKÉ NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY V EVROPSKÉM VEŘEJNÉM PROSTORU	3
1.1. NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY	3
1.1.1. KŘESŤANSKÉ NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY	5
1.1.1.1. KŘÍŽ	7
1.2. VEŘEJNÝ A SOUKROMÝ PROSTOR	9
1.3. LEGALITA, LEGITIMITA A PŘIJATELNOST KŘESŤANSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ V SEKULARIZOVANÉM EVROPSKÉM VEŘEJNÉM PROSTORU.....	13
1.3.1. SEKULARIZOVANÁ EVROPA	14
1.3.2. LEGALITA	16
1.3.3. LEGITIMITA A PŘIJATELNOST	19
1.4. EVROPSKÉ SPORY O NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY VE VEŘEJNÉM PROSTORU	21
2. KŘÍŽ JAKO SYMBOL V ČESKÉM SEKULÁRNÍM PROSTŘEDÍ	24
ZÁVĚR.....	27
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	29
RESUMÉ	32

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se, jak již vyplívá z jejího názvu, zabývá problematikou náboženského symbolu kříže ve veřejném prostoru. Náboženským symbolům ve veřejném prostoru se nelze vyhnout a setkáváme se s nimi prakticky denně, zejména ve městech a na vesnicích jsou náboženské symboly ve veřejném prostoru zastoupeny v hojném množství ať už se jedná o sakrální stavbu, sochu, píseň nebo šperk ve tvaru náboženského symbolu na krku kolem procházející dámy. Většina lidí kolem nich prochází bez povšimnutí. My se však u jednoho z těchto náboženských symbolů zastavíme a budeme mu svou pozornost věnovat v jednom specifickém prostředí. Tímto symbolem je kříž jakožto nejrozšířenější křesťanský symbol, zejména ve své nejhojněji se vyskytující podobě – kříž latinský a krucifix. Tento symbol nám poskytne nejen lepší představivost pro orientaci v problematice, nýbrž poslouží i jako zástupný symbol celé křesťanské víry. Specifickým prostředím, ve kterém se v práci budeme pohybovat, je Evropa 21. století, tedy Evropa sekularizovaná. Jak již bylo zmíněno, většina Evropanů se nad křížem, který je umístěn ve veřejném prostoru nepozastaví. Za této situace se setkáváme s paradoxním vztahem sekularizované společnosti a stále hojného užívání a vytváření náboženských symbolů ve veřejném prostoru. Považuji tedy za nutné si na tomto místě položit otázku, z jakého důvodu evropská sekularizovaná společnost toleruje, ale stále i vytváří nové, zejména křesťanské náboženské symboly ve svém veřejném prostoru, navzdory tomu, že dokáže být současně pobouřena umístováním náboženských symbolů jiných náboženství do svého veřejného prostoru. V rámci této otázky však zajdeme mnohem dále, kdy budeme pozornost věnovat nejen sekularizované Evropě, nýbrž i státu, který je nejen sekularizovaný, ale je i jedním z nejvíce ateistických států nejen v rámci Evropy, ale i světa, a tím je Česká republika.

Primárním cílem práce je tedy vymezení role, legitimacy, legality a přijatelnosti křesťanského symbolu kříže v sekularizovaném evropském veřejném prostoru. Sekundárním pak stejné vymezení v rámci sekularizované ateistické České republiky. V práci pracujeme se dvěma hlavními hypotézami. První je, že symbol kříže má své legitimní místo v evropském veřejném prostoru. Druhou pak, že křesťanský symbol kříže umístěn ve veřejném prostoru je pro evropskou sekularizovanou společnost přijatelnější než symboly jiných náboženství, a že je tato přijatelnost determinována určitými historickými a kulturními faktory. Tyto hypotézy budou na základě analýzy dané problematiky v práci ověřeny.

Práce je členěna na dvě základní kapitoly. Tématem první kapitoly jsou křesťanské náboženské symboly v evropském veřejném prostoru. V první řadě budou vymezeny náboženské symboly obecně, a přes symboly křesťanské se dostaneme až k samotnému symbolu kříže, kde bude vymezena zejména jeho historie spojení s křesťanstvím, historie zobrazování a význam. Dále bude v kapitole definován veřejný prostor, a to na základě dualismu členění prostoru na soukromý a veřejný, ale také jako filozofický, právní a funkční pojem. Po vymezení těchto základních pojmů se budeme moci přesunout k hlavní části bakalářské práce, a to k legalitě, legitimitě a přijatelnosti křesťanských náboženských symbolů v sekularizovaném veřejném prostoru, kdy bude pozornost věnována hlavně kříži. Kapitola bude zakončena uvedením některých sporů o kříže v evropském veřejném prostoru, aby mohlo dojít ke kritickému objektivnímu zhodnocení jeho vlivu na evropské prostředí.

Druhá kapitola je věnována zamyšlení nad symbolem kříže, který je v rámci České republiky nejen součástí sekularizované evropské společnosti, nýbrž i nejvíce ateistické společnosti celé Evropy.

1. Křesťanské náboženské symboly v evropském veřejném prostoru

K úvodu do problematiky je nutné vymezit některé základní pojmy týkající se nejen náboženské symboliky, ale i veřejného prostoru, aby bylo možné zabývat se problematikou bakalářské práce jako takové. V této kapitole se společně pokusíme nalézt odpovědi na palčivé otázky týkající se slučitelnosti kříže jakožto náboženského symbolu ve veřejném prostoru sekularizované společnosti, ale také jeho limitů.

1.1. Náboženské symboly

Dá se říci, že se symboly se každá lidská bytost setkává běžně ve svém každodenním životě, přičemž u většiny znázornění těchto symbolů je schopna říci, jakou mají výpovědní hodnotu nebo je minimálně dokáže spojit s určitým významem. Otázkou však je, zda si při pohledu na latinský kříž uvědomujeme, že se díváme právě na náboženský symbol, a proto je nutné si jej definovat. Jednou z nejpřiléhavějších definic náboženského symbolu může být definice Reného Alleaua, která za náboženský symbol pokládá takový znak, který náboženská tradice označuje jako posvátný.¹ Tato stručná a výstižná definice náboženského symbolu souvisí tedy především s duchovnem a náboženskou vírou, a náboženské symboly z tohoto hlediska lze označit jako znaky, které nesou transcendentní význam. Definice Reného Alleaua se však může zdát příliš obecná, a tak se zdá vhodné ji doplnit. Náboženské symboly totiž nejsou pouze znaky, které náboženská tradice považuje za posvátné, nýbrž je nutné zdůraznit i fakt, že náboženské symboly pomáhají věřícím pochopit jejich víru, uchovávají nauku a hmatatelně víru vyjadřují.²

O něco rozsáhlejší definicí náboženských symbolů nás obohacuje z českých autorů například Jaroslav Studený. Symbol je podle něj něco, co náleží k něčemu jinému, co vyžaduje doplnění, a co dostává svůj smysl teprve tehdy, když je to spojené s něčím jiným. Tato definice zjevně souvisí s interpretací symbolů, ke které se dostaneme níže. Dále je dle Jaroslava Studeného symbol také poznávacím znamením. Může jím být jakýkoli smluvený předmět, a to i takový, který na první pohled

---

¹ ALLEAU, René, *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*, s. 24.

² PARTRIDGE, Christopher H. (ed.), *Lexikon světových náboženství*, s. 20-21.

s věcí, jejímž je symbolem, nesouvisí. V symbolu se tak nezrcadí vnější skutečnost, ale její podstata, a tedy se nevztahuje k tělesné podobě, nýbrž k jejímu duchovnímu obsahu. Symbol nedovedeme pravděpodobně nikdy přesně definovat, ale využíváme jeho schopnosti vyjádřit svůj vnitřní obsah jeho vnější podobou. Symboly vyjadřují podstatu vyšších skutečností a pravd. Co zejména platí o náboženském symbolu je to, že v něm je třeba vždy nutné hledat vyšší náboženskou skutečnost a pravdu. To je totiž cesta, k jejich správnému výkladu. Nepochopení poukazování symbolů na něco jiného, než je jeho vnějšek, vede k interpretačním chybám a omylům. Symbolem může být vyobrazení události, slovo, znak, gesto, předmět, ale i stavba, zkratka cokoli, co v nás dokáže vyvolat nějakou jeho vnitřní skutečnost, vzpomínku a podobně.³

Je však nutné si uvědomit, že náboženské symboly nesouvisí výlučně s duchovním světem člověka, nýbrž i s lidskou psychikou. Carl Gustav Jung si tuto skutečnost uvědomoval, a proto ve svém díle přinesl další definici náboženského symbolu, která jej chápe jako takový výraz, pojmenování nebo obraz, který je známý ze všedního života, avšak pod svým běžně známým významem skrývají ještě význam zvláštní, skrytý a neurčitý. Symbolika jako taková hraje v psychických procesech člověka důležitou roli, a je tak schopna člověka ovládat v jeho myšlení.⁴ Tato teorie tvoří základ především pro užívání symbolů v soukromém prostoru, jak bude předloženo v jedné z následujících kapitol.

Jelikož se v následujících kapitolách budeme zabývat především evropským prostorem, je zde na místě zmínit též definici náboženského symbolu, kterou předkládá Malcolm D. Evans v dokumentu *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. Dokument se uchyluje k označování náboženských symbolů jako objektů náboženské úcty, které vymezuje jako prvky náboženského života věřícího člověka umožňující mu projevit své náboženství.⁵ Je zřejmé, že se tato definice snaží dát podklad zejména pro právní rámec užívání náboženských symbolů ve veřejném prostoru, což bude pro následující části práce stěžejní.

Důležitým a neoddělitelným hlediskem při zkoumání náboženských symbolů je interpretace jejich významu. Při interpretaci je důležité symbol posuzovat podle jeho spojení s konkrétním náboženstvím, neboť jen tak lze postihnout jeho

---

³ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 9-12.

⁴ JUNG, Carl Gustav; FRANZ, Marie-Louise von; HENDERSON, Joseph L.; JACOBI, Jolande Székács a JAFFÉ, Aniela, *Člověk a jeho symboly*, s. 16-17.

⁵ EVANS, M. D., *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. s. 62–64.

skutečný význam a nezaměnitelnost.⁶ Jako příklad zaměnitelnosti interpretace náboženských symbolů lze uvést symbol ryby v podobě řeckého akronymu *ichtys*, která při interpretaci ve spojení s křesťanstvím nese význam tajného smluveného znamení raných křesťanů v dobách svého pronásledování, avšak při interpretaci ve spojení s předkřesťanskou dobou může být interpretována jako symbol plodnosti.⁷ Dalším neoddelitelným hlediskem a zároveň podkladem pro zkoumání významů náboženských symbolů je kultura, která je schopna náboženské symboly nést a předávat. Jak bylo již na počátku této kapitoly nastíněno, užívání symbolů se lidskému druhu zdá být zcela přirozené, avšak je otázkou, kdy lze určitý znak prohlásit právě náboženským symbolem. U běžného užívání určitých znaků lze tyto považovat za symboly ve chvíli, kdy se na jejich užívání kulturně shodne většina společnosti, která jeho užívání v konkrétním významu přetvoří v ustálený usus. Náboženská autorita pak následně disponuje tou mocí, že může tento společenský a kulturní usus prohlásit za oficiální náboženský symbol.⁸ Pokud je ve společnosti náboženský symbol užíván dostatečně dlouhou dobu, lze jeho kulturní předávání překlasifikovat či doplnit o předávání historické, které má oproti kulturnímu nemenší význam.

1.1.1. Křesťanské náboženské symboly

To, že nás v našich životech obklopují symboly, je beze sporu. Nejvíce symbolů obklopujících zejména Středoevropany je symbolů křesťanských. Proč tomu tak je, bude vysvětleno v nadcházejících kapitolách. Nyní se však pojďme zaměřit na to, co si pod křesťanskými symboly představít, a jak si je definovat.

Z definice Reného Alleaua, kterou jsme si představili v předchozí kapitole, lze dovodit, že se jedná o takový znak, které náboženská tradice, zde tedy křesťanská, pokládá za posvátný.⁹ Křesťanství zná mnoho symbolů, kdy mezi těmi nejznámějšími můžeme uvést například již zmíněný *ichtis*, beránka, jablko, krucifix, růženec nebo kříž, avšak takto bychom mohli pokračovat a ž do vyčerpání jakéhokoli z mnoha slovníků a lexikonů, které se křesťanské symbolice věnují. Tyto symboly

---

⁶ ALLEAU, René, *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*, s. 25.

⁷ *Znaky a symboly*, s. 176 a 195.

⁸ DĚKANOVSKÁ, Kateřina, *Náboženské symboly a náboženská svoboda v sekulární Evropě*, s. 12-13.

⁹ ALLEAU, René, *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*, s. 24.

křesťanům pomáhají na jejich duchovní cestě a v jejich víře, avšak je nutné si uvědomit, že mají potenciál i jakéhosi tajného jazyka.¹⁰ Díváme-li se na symbol jako takový, vyvolá v nás svůj smysl pouze v okamžiku, kdy jsme si vědomi, že ho spojujeme s konkrétním náboženstvím, tedy že ho skrze něj jsme schopni interpretovat. Křesťanské symboly v Evropě jsou užívány v mnoha podobách. Jsou přítomny v sochařském a malířském umění, architektuře, literatuře, historii a především kultuře, ať už se bavíme například o tradicích, svátcích nebo i módě, nejtypičtěji špercích. Zkrátka nemusíme být praktikující křesťané, abychom v evropském prostředí nebyli schopni křesťanské náboženské symboly identifikovat.

Křesťanské symbolické myšlení prošlo dlouhým historickým vývojem, než jej bylo možné označit za způsob vyjadřování myšlenek a vztahů. Zajímavá je myšlenka, že všechny dílčí novozákonní obrazy jsou jen symboly původního symbolu neboli „*absolutního symbolu Božího v tomto světě*“, jak Krista označuje Wucherer-Hundenfeld, a tímto způsobem je třeba rozumět výrokům Kristovým, když sám sebe nazývá chlebem života, světlem světa, dveřmi, cestou nebo dobrým pastýřem. Symbolická mluva v Novém zákoně tak nabývá širokých rozměrů.¹¹ Obecně uznávaným názorem je, že nejranější křesťanské umění je nikoli reprezentativní nebo historické, nýbrž symbolické. Jeho výpovědní hodnota má hloubku, a je považována za projev vyspělé společnosti, nikoli společnosti nevyspělé a neschopné složitějších maleb. Jejich hloubku jim dává právě duchovní obsah symbolů. Takový křesťanský umělec totiž nepotřebuje, aby jeho malba byla projevem uměleckým, nýbrž právě duchovním s výpovědní hodnotou.¹²

Starokřesťanské symboly se vyznačují svou duchovní hloubkou, kdy byli křesťané při jejich vytváření schopni se zbavit veškerého přimknutí k smyslovému světu, neboť je zřejmé, že zvládali vyjádření svých náboženských myšlenek způsobem, který se vyznačuje téměř dokonalým odhmotněním. Křesťanský symbol umí vyjádřit podstatu věci nebo náboženské pravdy tak srozumitelně, že je možné jej v křesťanské interpretaci pochopit bez dalšího. Příkladem může být beránek jako symbol Krista, který je pro křesťany výmluvný a srozumitelný i bez toho, aniž by na první pohled ke Kristu nebo události spojené s ním odkazoval.¹³

---

¹⁰ MILLER, Les, *Znamení a symboly katolické víry: 25 otázek a odpovědí*, s. 5.

¹¹ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 14-15.

¹² STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 16-17.

¹³ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 13.

Pro pochopení starokřesťanských symbolů a zdůvodnění jejich dosavadního užívání, je beze sporu nutné poznat jejich duchovní obsah, ale i změny, kterými jednotlivé symboly prošly. Původním smyslem starokřesťanské symbolické mluvy je manifestace víry pronásledovaných křesťanů, kterou si chtěli zachovat, ale zároveň ji museli před pronásledovateli skrývat. Pro výklad křesťanských symbolů je nutné určení symbolu samotného, ale i historický okamžik jeho vzniku a jeho místo v postupně se vyvíjející církvi. Podstatné je si uvědomit i to, že k pochopení křesťanských symbolů není třeba pouze rozumu, nýbrž i duchovních sil, které na symbol působí, jelikož u zrodu symbolu nestála jen rozumová úvaha, ale i hluboká víra, která byla do symbolu lidmi vložena, když byli odhodláni při tvorbě prvních symbolů křesťané za svou víru umírat. Je tedy odvoditelné, že pro staré křesťany symboly znamenaly mnohem víc nežli pro nás dnes, čehož důkazem je užívání náboženských symbolů v dnešních dnech i pouze bezmyšlenkovitě jako ozdobu pro jejich oku libost.¹⁴

1.1.1.1. Kříž

Nejznámějším znakem křesťanského náboženství je beze sporu kříž. Jedná se o nejběžněji používaný křesťanský symbol ve světě. Slovo kříž jako takové pochází z latinského výrazu *crux*, které v překladu nese význam mučícího nástroje sloužícího k ukřižování.¹⁵ Od významu slova se dostáváme též k jeho historii užívání v souvislosti s křesťanskou kulturou. Historie kříže je mnohem starší, než se nám na první pohled zdá, neboť jak již bylo zmíněno výše, jedná se o nejrozšířenější symbol křesťanství, a tak ho s ním máme pevně spojený. Kříž je dvojnásobným spojením bodů, které diametrálně stojí proti sobě, tedy protichůdně, a tedy je symbolem sjednocení extrémů (například nebe se zemí). Jedná se o univerzální symbol zprostředkování, a tento význam nesl dávno před tím, než ho za svůj symbol převzalo právě křesťanství, které ho za vlastní symbol pojímá až po Kristově smrti na kříži.¹⁶ Již dříve však jiná náboženství i kultury v různých formách užívaly kříže jako své vlastní symboly.¹⁷ O kříži jako základním symbolu křesťanství lze hovořit zhruba od 4. století našeho letopočtu, kdy se stává symbolem zbožné úcty a náboženského uctívání. Co se týká tvarů kříže, pro účely této práce operujeme s křížem latinským,

¹⁴ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 15-16.

¹⁵ MILLER, Les, *Znamení a symboly katolické víry: 25 otázek a odpovědí*, s. 9.

¹⁶ HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*, s. 122.

¹⁷ Podrobněji v NIEMOJEWSKI, Andrzej, *Dějiny kříže*, s. 1-54.

případně také krucifixem. V křesťanství se symbol kříže objevuje v mnoha podobách, nejen ve své hmotné podobě v sochařském umění, v malířství, šperkařství architektuře ve formě křesťanských staveb, které mají půdorys kříže, nýbrž i v hudbě nebo gestech, a to například ve formě žehnající formule, znamení kříže, kterým si křesťané znamenají čelo, hrud' a obě ramena, čímž opisují tvar kříže a vyjadřují tím svou víru v Krista, zejména při vstupu do kostela nebo na začátku a konci modlitby.¹⁸

Jak bylo již nastíněno výše, o kříži jakožto symbolu křesťanství můžeme začít hovořit zhruba od 4. století našeho letopočtu, a tato datace souvisí s nabytím svobody ve vyznávání víry křesťanů, kdy jej mohli jako svůj symbol svobodně užívat a vystavovat. Do té doby se v ikonografii s křížem jako takovým pro jeho význam potupy nesetkáváme. S vysokou pravděpodobností lze tvrdit, že si křesťané zvolily jako hlavní a nejrozšířenější symbol své víry právě kříž zejména z důvodu, že Kristova smrt na kříži byla ústředním bodem nejen života jeho samotného, nýbrž i života křesťanské víry jako takové. V proměnách času se význam kříže jakožto náboženského symbolu lišil. Z počátku byl význam kříže chápán ve spojení s trestem ukřižování jako potupa, kterou měl mimo smrti tento druh trestu způsobit, ale je zcela pochopitelné, že se jednalo o období obtížné, jelikož nelze symbol kříže chápat jako něco hanlivého a zároveň jej vystavovat jako symbol uctívání křesťanské víry a Kristovy oběti. Muselo uběhnout mnoho let, aby byla myšlenka potupy při pohledu na kříž zatracena, aby skrze tento symbol začala být pro křesťany cítit láska a úcta, a až v tento moment se kříž začíná šířit doslova všude. Symbol kříže začal být zobrazován v umění, na stěnách chrámů, vrcholech bazilik, ale nejen to, lidé jej přijali jaksí intimněji, když jej začali nosit u sebe ve formě malých předmětů, jakými byly například šperky, či když je začali vyšívat na své oděvy. Znamení Kristova kříže tedy začalo triumfovat nejen v prostoru veřejném, nýbrž i soukromém.¹⁹

Symbol kříže se začal postupem času objevovat v liturgii čím dál častěji. Od 10. století musel být dokonce každý oltář opatřen křížem, což vytvořilo živnou půdu umělcům, zejména pak malířům, sochařům, řezbářům, klenotníkům, kteří začali tvořit kříže různých velikostí. Význam křížů nabyt takových rozměrů, že začaly být bohatě zdobeny drahými kovy i kameny, do některých byly dokonce vkládány

---

¹⁸ LEMAÎTRE, Nicole; SOT, Véronique a QUINSON, Marie-Thérèse, *Slovník křesťanské kultury*, s. 194-195.

¹⁹ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 141-143.

ostatky svatých. Ačkoli s jistotou není znám tvar kříže, na kterém byl Kristus ukřižován, je obecně přijímáno, že šlo o kříž latinský, ačkoli se historici klaní i k variantě kříže ve tvaru písmene T.²⁰

Až od 8. století našeho letopočtu dochází k uctívání nejen kříže, ale i krucifixu, který se od prostého latinského kříže liší tím, že většinou vyobrazuje Kristovo dlouhé umírání na kříži v tzv. tradičním postoji, tedy stojícím na malém výstupku s nohama přibitýma jedním hřebem, dvěma hřeby přibitýma rukama a skloněnou hlavou na stranu. Umělecká zobrazení se však autor od autora liší, neboť každý umělec do Kristova utrpení něco vložil, avšak ani archeologové a historici se do dnes neshodují, zda je tento tradiční postoj ten historicky přesný. Zkoumání krucifixů je velmi rozmanitou disciplínou, neboť krucifixů, které se od sebe více či méně liší je v podstatě nepřeberné množství. Je totiž možné zkoumat nejen kříž samotný a postoj Krista trpícího na něm, ale i jeho ošacení nebo výraz ve tváři, kterému se umělci většinou precizně věnují.²¹ Pokud bylo výše zmíněno, že krucifix vyobrazuje většinou Kristovo umírání, tak je třeba dodat, že některé mohou zobrazovat i jeho zmrtvýchvstání v postoji s roztaženými pažemi.²²

O tom, že je kříž nejhojněji užívaným křesťanským symbolem není třeba diskutovat. Symbol kříže často nalzáme nejen na oděvech, špercích, budovách, umění, ale například i na mincích a rodových či městských erbech.²³ Křesťanskému symbolu kříže se ve veřejném prostoru zkrátka nelze vyhnout. A právě proto je předmětem této práce zkoumání jeho legality a legitimacy ve veřejném prostoru, což nám nabídne odpověď na otázku, z jakého důvodu hlavně tento, ale i další křesťanské náboženské symboly bez dalšího ve veřejném prostoru akceptujeme a tolerujeme.

1.2. Veřejný a soukromý prostor

Obecný pojem prostor lze chápat v několika sférách významu, přičemž pro účely této práce jsou nejvýznamnější tři z nich. Prvním je filozofický prostor, vlastní každému člověku, který je středem právě jednoho svého filozofického prostoru, ve kterém vnímá předměty a lidi kolem sebe, druhým psychologický prostor

---

²⁰ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 143-144.

²¹ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 143-144.

²² MILLER, Les, *Znamení a symboly katolické víry: 25 otázek a odpovědí*, s. 11.

²³ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 145-146.

člověka, a v poslední řadě prostor ve svém vlastním významu, jakožto určité místo, kdy veřejným a soukromým prostorem v této práci je myšlen právě poslední zmíněný.²⁴ Definic veřejného prostoru je evidováno nepřehledné množství, a to nejen v rovině teoretické, ale i právní, kdy je veřejný prostor definován na úrovni zákonů jednotlivých zemí. V této kapitole se podíváme na definici veřejného prostoru dle Miroslava Kalného, ale také Waltera Siebela a Jana Wehrheima, a to v rámci obecného vymezení, dále na teorii Malcolma D. Evanse v rámci dokumentu *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas* vydaného Radou Evropy, a také se zaměříme na výklad pojmu veřejného prostoru z hlediska obecního zřízení²⁵ definujícího veřejný prostor z hlediska právního předpisu na vnitrostátní úrovni České republiky, jelikož se v následujících kapitolách z evropského veřejného prostoru budeme do toho českého přesouvat. Co se týká terminologie, je zde vhodné zmínit, že ne vždy je pro volně dostupný prostor všem lidem užíván právě termín veřejný prostor, ale setkáváme se i s jinými obdobnými termíny, zejména s termínem veřejné prostranství, přičemž tyto dva termíny v literatuře zastupují stejný význam.

Dualismus soukromého a veřejného prostoru je do jisté míry spjat s právním dualismem práva soukromého a veřejného, kterému se v této otázce nelze vyhnout, neboť tento má své kořeny již v římském právu. Za soukromý prostor dle Miroslava Kalného považujeme takový osobní prostor, který si kolem sebe člověk utváří, do kterého nemohou ostatní bez dalšího proniknout, a je chráněn zákonem. Naproti tomu veřejný prostor můžeme definovat jako takový do kterého mají naopak právo vstoupit a působit v něm všichni lidé bez ohledu na jejich pohlaví, rasu, národnost věk nebo sociálně-ekonomické postavení. Ačkoli se definice veřejného prostoru zdá být jednoznačná, nedisponujeme žádnou univerzální právní definicí, jež by pojem celkově objala.²⁶

Zmíněný dualismus soukromého a veřejného prostoru lze podle Siebela a Wehrheima lépe specifikovat za pomoci čtyř dimenzí – právní, funkční, sociální a materiálně-symbolické. V rámci právní dimenze je veřejný prostor regulován veřejným právem, které určuje, kdo může prostory využívat a za jakým účelem, soukromý prostor je pak zcela v pravomoci vlastníka prostoru, který si ho reguluje sám. Funkční dimenze připisuje veřejnému prostoru tržní a politické funkce a blíže je

---

²⁴ KALNÝ, Miroslav, *Soukromý zájem ve veřejném prostoru*, s. 67-70.

²⁵ Neboli zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, který jako jeden z prvních českých právních předpisů pojem veřejný prostor definuje.

²⁶ KALNÝ, Miroslav, *Soukromý zájem ve veřejném prostoru*, s. 67-73.

specifikuje příkladem jako náměstí a ulice, kdežto soukromý prostor je prostorem určeným pro produkci a reprodukci, a takovými prostory jsou prostory pro podnikání nebo domov. Sociální dimenze připisuje veřejnému prostoru anonymitu a rezervované stylizované chování, soukromému pak naproti tomu intimitu a emočnost. No a konečně materiálně-symbolická dimenze, která je pro tuto práci neméně důležitá, vidí rozdíl mezi veřejným a soukromým prostorem mezi jejich přístupností a exkluzivitou, které jsou dány jak samotnou architekturou a jinými prvky městské zástavby, tak jejich designem, materiálem nebo symbolikou upřesňují determinaci tří předcházejících dimenzionálních vymezení veřejných a soukromých prostor.²⁷

Malcolm D. Evans se pokouší vymezit veřejný prostor zejména pro účely aplikace Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Evropská úmluva), kterou se bude práce taktéž v následujících kapitolách zabývat v rámci legality náboženských symbolů v evropském veřejném prostoru. Korektně ve své příručce upozorňuje na skutečnost, že neexistuje žádná obecně dohodnutá definice pojmu veřejný prostor užívaná ve spojení s Evropskou úmluvou, a existuje řada odlišných přístupů. Zajímavým přístupem je doslovná interpretace spojení veřejný prostor, která má však svá úskalí, protože v užší perspektivě vymezuje takové místo pouze na základě jeho veřejnosti ve smyslu přístupnosti všem, příkladem tedy uvádí ulice, parky apod. Na druhé straně v širším slova smyslu jako vše veřejně viditelné. Oba tyto přístupy však označuje za příliš obtížné k tomu, aby s nimi bylo možné ve spojení s náboženskými symboly dobře pracovat, a dochází k závěru, že nežli s pojmem veřejný prostor je pro účely posuzování náboženských symbolů ve světle Evropské úmluvy přiléhavější pracovat například s pojmem veřejný život, který se odehrává v oblasti spadající do působnosti nebo regulace státu.²⁸

Dostáváme se k definici veřejného prostoru v rámci České republiky, pro kterou bylo zvoleno obecní zřízení, které definuje veřejné prostranství ve svém ustanovení § 34 následovně:

„Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“²⁹

---

²⁷ SIEBEL, Walter a WHERHEIM, Jan, *Security and the urban public sphere*, s. 19-20.

²⁸ EVANS, M. D., *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*, s. 73-77.

²⁹ Ustanovení § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích.

Takto formulované ustanovení předkládá definici veřejného prostranství ve smyslu jeho přístupnosti každému bez omezení, tedy předem neomezeném okruhu uživatelů, avšak pod podmínkou, že toto užívání musí odpovídat povaze a účelu takového prostranství. Tímto způsobem definovaný pojem veřejného prostranství se uplatňuje i v rámci aplikace dalších zákonů odlišných od obecního zřízení. Každý prostor, který splňuje takto stanovené znaky, je veřejným prostranstvím *ex lege*, a není dále nutné jej stanovovat dalším obecním předpisem, a pokud by k tomu přeci jen došlo, šlo by pouze o deklaraci existujícího stavu ze zákona. Výčet konkrétních veřejných prostranství v ustanovení § 34 obecního zřízení je demonstra- tivní. K dalším vyjádřením se k vymezení konkrétních veřejných prostranství při pochybnostech je oprávněno zejména Ministerstvo vnitra, které o nich může vydá- vat stanoviska.³⁰

De facto se dá říci, že chceme-li přesně definovat soukromý a veřejný pro- stor, nelze definovat jeden bez druhého, neboť by soukromý prostor bez prostoru veřejného neexistoval a naopak. Z předloženého vyplývá, že pojem veřejný prostor je obtížné definovat tak, aby jedna definice tento pojem obsáhla univerzálně bez dalšího, jelikož nuance mezi jednotlivými definicemi mají svůj podklad v konkré- tním účelu, pro který se definice veřejného prostoru vytváří. Za veřejný prostor pro účely této práce považujeme hlavně prostory, do kterých mají lidé ze zákona právo vstupovat, zejména tedy školy, zdravotnická zařízení, pracoviště, prostory pro se- tkávání na kulturních, sportovních a jiných společenských akcích, a jiná volně do- stupná veřejná prostranství. Na základě shora uvedených skutečností a definic lze závěrem této kapitoly dovodit, že náboženské symboly v prostoru veřejném mají podobu zejména architektonických staveb, nebo uměleckých počínů, které jsou a záměrně i mají být ve veřejném prostoru viditelné, kdežto v prostoru soukromém se bude jednat spíše o drobné předměty, které nesou možná hlubší psychologický význam pro konkrétního jedince, a které před veřejností mohou zůstat skryty. Ne- platí to však zcela bezvýhradně, neboť jak se dozvíme v následujících kapitolách, i malé osobní náboženské symboly mohou ve veřejném prostoru zanechat velké pozdvižení.

---

³⁰ POTĚŠIL, Lukáš, *Zákon o obcích: komentář*, s. 185-187.

1.3. Legalita, legitimita a přijatelnost křesťanských náboženských symbolů v sekularizovaném evropském veřejném prostoru

V této kapitole budeme křesťanské náboženské symboly v rámci Evropského prostoru posuzovat ve dvou rovinách – v rovině legálnosti a rovině legitimitnosti a přijatelnosti. Jelikož se v legální rovině v Evropě pohybujeme na úrovni nábožensky neutrálních států, které deklarují náboženskou svobodu náboženství, budeme zde ještě nějakou dobu hovořit o náboženských symbolech obecně, jelikož konfesněprávní normy a mezinárodní smlouvy nehovoří o konkrétních náboženstvích ani jejich symbolech. Postupně se však přesuneme od legality k legitimitě a přijatelnosti náboženských symbolů ve veřejném prostoru, kde se již můžeme zaměřit pouze na křesťanské náboženské symboly v rámci nalezení odpovědi na otázku, proč v Evropském veřejném prostoru zastávají významnější část symboly křesťanské, potažmo nejvýznamnější ze všech symbolů křesťanských, tedy symbol kříže.

Náboženské symboly ve veřejném prostoru často mohou vyvolávat kontroverzi. Je zde však na místě se zamyslet, z jakého důvodu si *ad absurdum* ani nevšimneme, že na veřejném prostranství procházíme kolem sochy Ježíše Krista, ale pozastavíme se nad ženou procházející kolem nás s vlasy a rameny zahalenými do hidžábu. Základním faktorem, který v takové situaci ovlivňuje naše kritické myšlení je geografické umístění nastalé situace. Dalšími faktory jsou historické hodnoty a kulturní kontext. Jelikož se vzhledem k účelu této práce zabýváme evropským náboženským prostorem, je zde na místě si ujasnit, z jakého důvodu je Evropa toliko spjata s katolickou vírou, že její symboly přijímáme jako historické a kulturní dědictví, které nás nijak nepobuřuje ani v případě, že sami nejsme katolíky. Ačkoli Evropa nebyla evangelizována na prvním místě v době příchodu křesťanství, jako jediný kontinent se historicky vyznačovala jako zcela křesťanská.³¹ I když v průběhu času v touze po náboženské svobodě křesťanství ztrácelo svůj vliv, a to především na chod států jako takových, nutno připustit, že křesťanská náboženská tradice je v Evropě hluboce zakořeněna jak v základních lidských hodnotách, tak i těch kulturních. Z jakého jiného důvodu bychom byli nadále ochotni dodržovat typicky křesťanské svátky nebo tolerovat náboženské symboly ve svém veřejném

---

³¹ RÉMOND, René, *Náboženství a společnost v Evropě, Utváření Evropy*, s. 25.

prostoru, ať už se jedná o kostely, sochy či kříže v jakémkoli významu. Důkazem historicky daného sepjetí Evropy s křesťanstvím je debata o preambuli evropské ústavní smlouvy, kdy některé státy považovaly za vhodné začlenit do ní odkaz na Boha a křesťanské hodnoty, které Evropu formovaly, což propagovala mimo jiné i Česká republika. Ačkoli je nejen v rámci evropské integrace kladen čím dál větší důraz na státní náboženskou neutralitu, nelze zcela jednoznačně popřít, že má náboženství stále určitý politický vliv, který má v posledních letech tendenci spíše růst, zejména ve spojení s migrací, kdy si přistěhovalci chtějí udržet své náboženské vyznání.³² V následujících kapitolách bude vymezena legalita, legitimita a přijatelnost křesťanských náboženských symbolů, zejména kříže, v evropském veřejném prostoru. Tomu však musí předcházet uvedení čtenáře do problematiky současného vztahu Evropy k náboženství, aby bylo jasné, z jakého důvodu se nad problematikou tolerance křesťanských křížů, které v evropském veřejném prostoru vykazují velkou četnost, vůbec pozastavujeme.

1.3.1. Sekularizovaná Evropa

V současné době probíhají více než kdy jindy debaty ohledně vztahu veřejného prostoru a náboženství. Ačkoli dochází k postupné sekularizaci Evropy, je náboženství stále přítomno v politických debatách.³³ Na tomto místě však musíme poukázat na rozdíl mezi sekulárním státem a sekularizací společnosti jako takové. Sekularizovaný stát se vyznačuje neutrálním postavením státu k náboženství, což znamená, že se s žádnou církví neidentifikuje.³⁴ V Evropské unii se nyní nachází pouze 7 konfesních států s ustanovením oficiálního státního náboženství.³⁵ Jiným pojmem je sekularizace společnosti. Ta spočívá ve vztahu společnosti k náboženství. Sekularizace má svůj smysl v zesvětštění, a je sociologicky popisovaným trendem, kdy jde o tzv. „odnáboženštění“ moderního světa a společnosti, které se jako fenomén vyskytuje v Evropě od 20. století.³⁶ Formalizované postavení náboženství ve státě ovšem není ukazatelem jeho faktického vlivu. Dle výzkumu Eurostatu z roku 2005 celkem 52 % Evropanů má víru v Boha a 27 % přiznalo existenci vyšší

---

³² MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr, *Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě*, s. 346–357.

³³ ŠTĚCH, Ondřej, *Náboženství a sekularita: zápas o veřejný prostor*, s. 7.

³⁴ VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, s. 15.

³⁵ MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr, *Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě*, s. 346–357.

³⁶ ŠIMSA, Martin (ed.), *Náboženství a filosofie v sekulární demokracii*, s. 9-10.

duchovní síly. Dále je zřejmé, že dle jednotlivých sčítání lidu v evropských státech dochází ke konstantnímu poklesu věřících. Tímto se však dostáváme k otázce, zda jsou výsledky průzkumů relevantní k posouzení víry v Evropě, když se věřící poslední dobou spíše uchylují k soukromému vyznávání a mají tendenci stahovat se z veřejného prostoru, který stojí mimo autoritu náboženských institucí, což se do jednotlivých statistik může promítnout tím, že se ke své náboženské identitě zkrátka pouze nepřiznají a dojde tím ke kolizi formálního a faktického stavu.³⁷

Společnost, která prochází procesem sekularizace se od společnosti náboženské liší skutečností, že náboženství jako soubor rituálů a jako tmel sociální identity je sice v takové společnosti podrobena kritice, ale zároveň není nahrazeno ničím obdobného charakteru.³⁸ Obecným pravidlem dnešní společnosti je, že se k náboženské příslušnosti hlásí zejména starší generace. Mladší generace k náboženství ani nemohou mít stejný vztah, obzvláště dnes, když sice jednotlivé generace od sebe nedělí toliko velká časová propast, ale spíše rychlý vývoj proměny vztahu evropských států k náboženství ve 20. století jako takový. Příčin rozdílu ve vztahu k náboženství mezi jednotlivými současnými generacemi můžeme najít mnoho. Spočívají v rozdílných hodnotových představách, které vycházejí zejména z proměny sociálně-kulturních vzorců, politické kultury, z rozpadu tradičních společností, ale také mohou být spojeny s globalizačními fenomény, jako je cestování, univerzální vzdělání, neustálý přístup k informacím apod. Je tedy zřejmé, že charakteristikou 21. století je extenzivní sekularizace, ale i tak se nedá jednoznačně říci, že by bylo náboženství již pouze přežitkem. Na evropskou kulturu má křesťanské náboženství stále významný vliv, zejména ve spojení s jeho tradicemi a hodnotami, které jsou ovlivněné i prostředím, ve kterém se stále nacházejí, a které je ve svém veřejném prostoru stále hustě proseto křesťanstvím.³⁹

Sekularismus v Evropě jako takový se tedy stal vůdčím tématem, které po celé 20. století proniklo do řad politických i sociálních struktur společnosti. Současný stav mezi společnostmi sekulární a náboženskou v 21. století je v rámci tohoto vývoje nerovný. Náboženství se vlivem událostí 20. století buď odsunulo z veřej-

---

³⁷ Dle dostupných informací se jedná o poslední výzkum ohledně náboženské víry Eurostatu v Evropě. Data převzata z MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr, *Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě*, s. 346–357.

³⁸ ŠIMSA, Martin (ed.), *Náboženství a filosofie v sekulární demokracii*, s. 23–25.

³⁹ MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr, *Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě*, s. 346–357.

ného prostoru do prostoru soukromého, nebo se o něj společnost jen přestala zajímat.⁴⁰ Po nastínění současné situace, ve které se Evropa právě nachází se můžeme přesunout k některým argumentům, které vysvětlují stále hojnou přítomnost křížů v evropském prostoru, který se ve 21. století vyznačuje svou sekularizací. K tomu nám poslouží následující tři instituty, které mají v ospravedlnitelnosti křížů ve veřejném prostoru nejsilnější argumentační potenciál, tedy jejich legalita, legitimita a přijatelnost.

1.3.2. Legalita

Souhrn právních norem, které upravují postavení příslušníků náboženských vyznání, postavení církví a náboženských společností, je obecně nazýván konfesním právem. Konfesněprávní předpisy vydává výlučně stát, který se sám řadí do určitého konfesněprávního systému. Drtivá většina evropských států se řadí mezi státy sekulární neboli nábožensky neutrální, což znamená, že deklarují svou náboženskou neutralitu, tedy že se neváží na žádné konkrétní náboženství, a zároveň garantují rovnost všech vyznání, a ke všem církvím a náboženským společnostem se chová stejným způsobem. Konkrétněji se většina evropských států vyznačuje jako světské státy kooperační, což je dále specifikuje v rámci sekularity tak, že ačkoli jsou od církví a náboženských společností sekularizované, uznávají a oceňují místo církví a náboženských společností ve společnosti, a také s nimi spolupracují v oblastech, na kterých mají společný zájem. Zejména se jedná o oblasti školství, zdravotnictví, vězeňství, armády, kultury apod.⁴¹ Z jakého důvodu má však v evropském veřejném prostoru dominantnější zastoupení křesťanství oproti jiným náboženstvím se budeme věnovat později.

Kdyby to právo neumožňovalo, náboženské symboly ve veřejném prostoru nepotkáme. Užívání náboženských symbolů ve veřejném prostoru má zcela nepochybně své současné podloží v náboženské svobodě, jakožto základním lidským právem. Poprvé je náboženská svoboda zakotvena ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN roku 1948, která v článku 18 zní:

---

⁴⁰ DĚKANOVSKÁ, Kateřina, *Náboženské symboly a náboženská svoboda v sekulární Evropě*, s. 12-13.

⁴¹ VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, s. 20.

„Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo v soukromí, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováním obřadů.“⁴²

Základem pro náboženskou svobodu v dnešní Evropě je pak beze sporu článek 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jenž je základním evropským dokumentem regionální mezinárodněprávní ochrany základních lidských práv, který zní:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“⁴³

Obdobného znění pro Evropskou unii je pak č. 10 Listiny základních práv a svobod Evropské unie:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováním obřadů.

2. Právo odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu svědomí se uznává v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.“⁴⁴

Vnitrostátní právní úpravě náboženské svobody na příkladu České republiky bude věnována samostatná kapitola. Nyní se však věnujme rozboru jednotli-

---

⁴² Usnesení č. DE01/48, *Všeobecná deklarace lidských práv*.

⁴³ Sdělení č. 209/1992 Sb., *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*.

⁴⁴ Dokument 12012P/TXT, *Listina základních práv Evropské unie*.

vých složek shora uvedených ustanovení multilaterálních smluv ve světle náboženských symbolů užívaných v soukromém a veřejném prostoru. Podíváme-li se na všechna uvedená ustanovení, zjistíme, že v sobě téměř totožně obsahují dvě základní složky. První je právo na svobodu myšlení svědomí a náboženského vyznání neboli *forum internum*, které souvisí s vlastním vnitřním přesvědčením člověka, a druhou pak právo na veřejné projevení náboženského vyznání označované jako *forum externum*.⁴⁵ Toto veřejné projevení se týká právě veřejného prostoru jako takového, neboť je to ten, který je regulován veřejnoprávními předpisy, kterými však toto základní právo musí být respektováno. Do *forum externum* tedy v rámci rozebírané problematiky spadá právě i vnášení křížů jakožto náboženských symbolů do veřejného prostoru, neboť i to je jedním z druhů projevu náboženského vyznání, které na veřejný prostor působí, avšak nejen ve formě individuálních projevů jedinců, jako může být viditelné nošení těchto symbolů ve formě šperků nebo předmětů, odívání, modlitby, navštěvování náboženských institucí apod., ale i umístování náboženských symbolů do veřejného prostoru ze strany veřejné moci a církví. Avšak toto právo není zcela bez limitu. Například odstavec 2. článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod udává možnost podléhání náboženské svobody určitým omezením, která mohou být zákonem stanovena za předpokladu, že jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví a morálky, nebo pro ochranu jiných práv a svobod. Některé spory v rámci určení limitů veřejného projevení náboženské svobody ve smyslu vnášení symbolu kříže do veřejného prostoru budou demonstrovány na konkrétních případech sporů o kříže v evropském veřejném prostoru na konci této kapitoly.

Jak jsme se dozvěděli výše, základním znakem sekulárního státu je jeho náboženská neutralita, ze které plyne rovné postavení všech náboženství. Přesto ale existují bilaterální smlouvy, které upravují právní postavení konkrétně katolické církve a jejího vztahu k světské moci, kdy jejich předmětem je především úprava a organizace církevních institucí uvnitř daného státu, a těmi jsou konkordáty uzavírané mezi Svatým stolcem a jednotlivými státy.⁴⁶ Ačkoli konkordáty nezakládají katolické církvi privilegia oproti jiným náboženstvím, staly se tradičním symbolem

---

⁴⁵ K rozlišení *forum internum* a *forum externum* ve stejném smyslu viz například WAGNEROVÁ, Eliška, *Listina základních práv a svobod: komentář*, s. 369-436.

⁴⁶ VALEŠ, Václav a BEJVANČICKÁ, Alexandra, *České státní právo církevní*, s. 31-33.

spolupráce katolické církve s jednotlivými státy, zejména (avšak ne výlučně) v Evropě.

Závěrem k legalitě užívání náboženských symbolů v evropském veřejném prostoru obecně lze říci, že je zcela zřejmé, že kříže jakožto křesťanské náboženské symboly mají své legální místo ve veřejném prostoru, a že symboly napříč všech náboženství mají mít ve veřejném prostoru rovné postavení. Projdeme-li se však po jakémkoli evropském veřejném prostoru, na první pohled je zřejmé, že křesťanství má ve veřejném prostoru své zvláštní místo. Ačkoli je Evropa převážně sekularizovaná, je stále patrné, že tolerance, ale i vytváření křesťanských symbolů je v Evropě přeci jen v rámci společnosti snazší a přirozenější než symbolů například muslimských. Na otázku, proč tomu tak je, se budeme snažit odpovědět v následující kapitole.

1.3.3. Legimita a přijatelnost

Kříže jako křesťanské náboženské symboly se v evropském veřejném prostoru objevují již od 4. století našeho letopočtu, od století 8. se s křížem latinským i krucifixem Evropané začínají setkávat čím dál častěji v různých podobách a uměleckých počinech.⁴⁷ Jejich přítomnost ve veřejném prostoru byla zachována dodnes, a to že je v dnešní moderní společnosti výskyt náboženských symbolů ve veřejném prostoru legální je již zřejmé. Jak je to ale s jeho legitimitou ve smyslu obecné přijatelnosti veřejností? Na to nám poskytne odpověď zejména historicko-kulturní exkurz v rámci tradičně křesťanské Evropy.

Evropa se vyznačuje specifičností ve vztahu k náboženstvím tím, že byla jako jediný kontinent zcela křesťanská. Ačkoli se křesťanství rodí na blízkém východě, pronikání do Evropy na sebe nenechává dlouho čekat, a v 10. století dochází k christianizaci celé Evropy, která je v té době završena konvertováním panovníků významných států a pokřtění jejich lidu. Neexistuje země, která by neměla křesťanskou tradici kratší než tisíc let. Evropa je tedy nejstarším zcela křesťanským světadílem. Společná identifikace evropských států s tímto náboženstvím je součástí totožnosti celé Evropy, jejímž se křesťanství stalo poznávacím znakem. S příchodem křesťanství vstupují do veřejného prostoru i kříže jako křesťanské náboženské symboly, ale nejen ty, Evropa je doslova proseta kostely, katedrálami, bazilikami, ale

---

⁴⁷ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 141-144.

také křesťanskou kulturou, která byla schopna ovlivnit i čas díky liturgickému kalendáři, a každým rokem se opakujícím svátkům.⁴⁸

Až do doby velké francouzské revoluce je evropská společnost ve velmi úzkém svazku s křesťanstvím a toto náboženství bylo doslova všudypřítomné. V této době hovoříme o konfesních státech, které se hlásí k jednomu konkrétnímu náboženství. Náboženství v této době prostupuje životy lidí a stojí v čele všech společenských činností, a na dodržování jejich obřadních a morálních ustanovení dohlíží stát. Církev určovala nejen prostor společenský, ale i běh času, když křesťanské svátky ovládly kalendářní rok. Legitimita panovnické moci byla částečně čerpána od církve a ustanovení panovníka bylo náboženským aktem. V tomto období je celá Evropa již skutečně ryze křesťanská.⁴⁹ V průběhu let se však vztah církve a evropských států začíná postupně poměňovat. Začíná postupně docházet k prolamování jediného státního náboženství náboženskou tolerancí. I občanství se začíná oddělovat od církve, a stejně tak vládnoucí moc, což postupem času proměňuje státy v laické až následně začíná docházet k sekularizaci celé evropské společnosti.⁵⁰

Vývoj Evropy je neodmyslitelně spjat zejména s řeckou, římsou a křesťanskou kulturou. Její společné hodnoty jsou vybudovány na křesťanském základu.⁵¹ Náboženství je tím pádem neodmyslitelnou součástí lidské kultury v průběhu dějin. Každé náboženství nese kulturotvorný rozměr. Jistým způsobem kulturu determinuje, jelikož mezi kulturou a přijatým názorem na svět je úzký vztah, přičemž každé náboženství v sobě právě určitý pohled na svět obsahuje. Jedním z projevů kultury je i umění⁵², do kterého se s 10. stoletím do popředí všech zobrazovaných symbolů dostává právě kříž.⁵³

Bavíme-li se tedy o legitimitě náboženského symbolu kříže v evropském veřejném prostoru ve smyslu jeho obecné přijatelnosti veřejností, je zřejmé, že je Evropa s křesťanstvím neodmyslitelně a pevně spjata, což je dáno zejména jejich vzájemným historickým vývojem, ale i vývojem kultury, kdy je i kultura světská do dnešního dne tou křesťanskou stále ovlivněna. Ať už se bavíme o tradicích a svátcích nebo náboženských symbolech, jejich tolerance, přijatelnost, ale i jejich

---

⁴⁸ RÉMOND, René, *Náboženství a společnost v Evropě*, s. 25-27.

⁴⁹ RÉMOND, René, *Náboženství a společnost v Evropě*, s. 39-43.

⁵⁰ RÉMOND, René, *Náboženství a společnost v Evropě*, s. 25-57.

⁵¹ SAPIK, Miroslav (ed.), *Na meridiánech moudra: "Evropské myšlení, politika a etika v zrcadle dějin: lidé a duchovní kultura"*, s. 79-102.

⁵² PASTUSZAK, Jarosław, *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*, s. 25-28.

⁵³ STUDENÝ, Jaroslav, *Křesťanské symboly*, s. 143-144.

legální zakotvení v současné sekularizované společnosti plyne zejména z historicko-kulturního kontextu.

1.4. Evropské spory o náboženské symboly ve veřejném prostoru

V kapitole o legalitě náboženských symbolů ve veřejném prostoru bylo nastíněno, že právo na náboženskou svobodu, kterým je i právo projevení náboženského vyznání, pod které spadá i nošení a umístování křížů do veřejného prostoru má své limity, a může být zákonem omezeno na úkor demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví a morálky, nebo pro ochranu jiných práv a svobod. V rámci článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod bylo již několik sporů o kříže ve veřejném prostoru projednáváno před Evropským soudem pro lidská práva. Pro účely této práce si představíme dva, které poskytly zajímavé myšlenky ohledně umístování křížů do veřejného prostoru.

Jedním z ukázkových a dnes již tradičních případů je tzv. spor Lautsi proti Itálii týkající se umístování krucifixů do učeben veřejných škol v Itálii. Veřejné školy jsou beze sporu veřejným prostorem. Děti pana a paní Lautsi jednu z veřejných škol navštěvovaly. Jako ateistické rodině se jim však nelíbilo, že jsou ve třídách běžně umístěny krucifixy, a díky tomu mělo z pohledu rodiny Lautsi docházet k porušování sekularisty, s čímž se obrátili na vnitrostátní soudy. Po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků se paní Lautsi obrátila i na Evropský soud pro lidská práva s tím, že Itálie svým odmítavým přístupem k odstranění krucifixů z veřejných škol porušuje Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod, přesněji články zaručující svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání a právo na vzdělání. Tzv. malý senát Evropského soudu pro lidská práva jednomyslně rozhodl o uložení pokuty Itálii za porušování Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, kdy argumentoval, že krucifixy umístěné ve třídách mohou ateistické studenty a studenty jiných náboženských vyznání opravdu rozrušovat. Stát tak měl dle malého senátu dávat najevo svou náklonnost ke křesťanství. Argument Itálie, že je krucifix jejím tradičním symbolem neuspěl. Rozhodnutí vyvolala vlnu kritiky napříč Evropou a některé evropské státy se oficiálně postavilo na stranu

Itálie. Případ se tedy dostal až k velkému senátu, který přinesl zajímavý zvrat i argumentaci. Vyslovil se, že stát sice musí zajistit pluralitní vyučování, ale z případu nedovodil, že by krucifixy umístěné ve třídách nějakým způsobem ovlivňovaly výchovu dětí a jejich náboženské přesvědčení, neboť krucifix jako takový není sám o sobě schopen způsobit přechod dětí na křesťanskou víru. Krucifix v této souvislosti označil za pasivní symbol.⁵⁴

Dalším známým a pro tuto práci zajímavým případem je případ zvaný Eweida proti Spojenému království, který se týkal symbolů kříže v zaměstnání. Předem je nutné zdůraznit, že stěžovatelé zde byli celkem čtyři s obdobným problémem, pro zachování rozsahu práce se však podíváme pouze na část rozhodnutí týkající se paní Eweidy. Ta byla zaměstnankyní letecké společnosti British Airways, která ve vydala plošný zákaz týkající se zaměstnanců v rámci nošení náboženských symbolů na viditelných místech, s výjimkou těch, jejichž víra jim náboženské symboly nosit vysloveně přikazuje, což nebyl případ paní Eweidy, která na svém krku nosila křížek. Jelikož po dobu platnosti zákazu nedocházela paní Eweida do zaměstnání, rozhodla se uplatnit nárok na ušlou mzdu skrze soud navzdory tomu, že k nevoli veřejnosti společnost plošný zákaz později zrušila, a paní Eweida se tak mohla do svého zaměstnání vrátit. Po vyčerpání všech vnitrostátních odvolacích prostředků se s případem pro diskriminaci na základě náboženského vyznání paní Eweida dostala až k Evropskému soudu pro lidská práva, jelikož jí všechny soudní instance Spojeného království nedaly za pravdu. Evropský soud pro lidská práva v první řadě konstatoval soukromoprávní povahu společnosti British Airways, která plošný zákaz vydala, a dospěl k závěru, že v této rovině nelze případný neoprávněný zásah do stěžovatelčiných práv přičítat Spojenému království, avšak je možné posoudit, zda nedošlo k porušení článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v rámci posuzování dosavadní rozhodovací činnosti soudů v případě paní Eweidy. Evropský soud pro lidská práva došel k závěru, že byla vnitrostátní soudní soustavou chybně posouzena rovnováha mezi právy zaměstnavatele a zaměstnankyně, kdy konstatoval, že zaměstnavatel má právo požadovat po svých zaměstnancích určitý dress code, nicméně záměr zaměstnavatele nebyl posouzen jako mající klíčový význam pro společnost, když sám své nařízení později zrušil. Konstatoval také, že křížek, který nosila paní Eweida byl decentního vzhledu, a nebylo tak dost dobře možné, aby svým vzhledem narušoval profesní

---

⁵⁴ Rozsudek ESLP ze dne 18.3.2011, věc Lautsi a ostatní proti Itálii, stížnost č. 30814/06. Ve spojení s PREUSS, Ondřej, *K problematice krucifixů a státní náboženské „neutralitě“*.

vzhled zaměstnankyně. V rámci této své argumentace Evropský soud pro lidská práva vyslovil, že Velká Británie svou rozhodovací soudní činností porušila právo stěžovatelky ve smyslu článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁵⁵

Rozhodnutí ohledně náboženských symbolů ve veřejném prostoru existuje spousta. Dva shora uvedené byly vybrány zcela záměrně, neboť každý reprezentují specifický druh možného negativního vnímání kříže ve veřejném prostoru. Účelem této práce totiž není pouze ospravedlnit přítomnost kříže ve veřejném prostoru, nýbrž i objektivně poukázat na skutečnost, že tento symbol může působit i kontroverzi, a ovlivňovat tak i negativně náladu ve společnosti, a to i té evropské, jejíž kultura má své kořeny právě v křesťanství. V případě paní Lautsi šlo o spor založený na domněnku, že kříž ve veřejném prostoru může ohrožovat svobodu vyznání, kdežto v případě paní Eweidy šlo o omezování tohoto práva v rámci jeho projevu. Zajímavá je zde i teorie ohledně krucifixu, aplikovatelná stejným způsobem i na kříž latinský, jakožto pasivního náboženského symbolu, který ze své podstaty nemá sílu tzv. přetáhnout někoho na stranu víry pouze z podstaty svého vyskytování se ve veřejném prostoru, kdy nám tato teorie poskytuje nový náhled na křesťanský symbol kříže než všechny vymezené v kapitole kříži věnované.

---

⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 15.1.2013, věc Eweida a ostatní proti Spojenému království, stížnosti č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10.

2. Kříž jako symbol v českém sekulárním prostředí

V rámci postoje evropské společnosti ke křížům v náboženském prostoru se nyní podívejme na jedno s nejparadoxnějších specifik, které se v Evropě objevují, a tedy na vztah k těmto předmětům v České republice. V rámci konfesněprávního systému se Česká republika nachází v pozici státu nábožensky neutrálního, konkrétněji se jedná o světský stát kooperační.⁵⁶ Konfesní neutralita České republiky je stanovena na základě znění článku 2 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod, který zní:

„Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“⁵⁷

Tato neidentifikace České republiky s žádným náboženstvím však nevylučuje možnost kooperace s náboženstvím v oblastech společného zájmu, čímž je konkretizován a v praxi uveden kooperační model nábožensky neutrálního státu. Dále je v České republice garantován zákaz diskriminace z důvodů víry, a to v článku 3 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod. Dalším důležitým ustanovením je pak článek 15 odstavec 1 a článek 16 odstavec 1 Listiny základních práv a svobod, které zaručují mimo jiné svobodu náboženského vyznání, které vyjadřuje nedotknutelnost *forum internum* každého člověka, a svobodu projevat své náboženství nebo víru, což je součástí *forum externum*.⁵⁸ Otázka náboženské svobody je sice zakotvena jak Listinou základních práv a svobod jakožto normou s ústavní silou, tak mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, o nichž bylo mimo jiné pojednááno v kapitole o náboženských symbolech v evropském veřejném prostoru, přesto však úpravu nacházíme i v předpisu na zákonné úrovni.⁵⁹ Takovým právním předpisem je tzv. zákon o církvích a náboženských společnostech, který upravuje postavení jednotlivých církví a náboženských společností, vedení jejich veřejných seznamů v rámci registrací, ale také působnost Ministerstva kultury v této oblasti.⁶⁰ Nacházíme zde tedy další zakotvení záruky svobody náboženského vyznání a práva projevat toto náboženské vyznání, a to buď samostatně nebo

⁵⁶ VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, s. 15.

⁵⁷ Článek 4. 2 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

⁵⁸ VALEŠ, Václav a BEJVANČICKÁ, Alexandra, *České státní právo církevní*, s. 17-21. Ve spojení s WAGNEROVÁ, Eliška, *Listina základních práv a svobod: komentář*, s. 369-436.

⁵⁹ KŘÍŽ, Jakub, *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*, s. 8-10..

⁶⁰ Ustanovení § 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

společně s jinými, v prostoru soukromém, ale i veřejném, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.⁶¹

Je tedy jasné, že je v České republice chráněno právo náboženského vyznání ve smyslu *forum internum*, tak *forum externum* každého člověka, tedy ve smyslu mít víru a projevat víru. Projev se může realizovat jak v prostoru soukromém, tak veřejném. Tento projev je v České republice úzce spjat s křesťanskými náboženskými symboly, které jsou v České republice ve veřejném prostoru hojně přítomné jak ve formě sakrálních staveb, tak ve formě umělecké, která do veřejného prostoru umísťuje sochy, malby apod., nebo i ve formě osobních doplňků jednotlivců jako jsou šperky. Některé náboženské symboly do veřejného prostoru v rámci svého *forum externum* umísťuje společnost, jiné zase samotná církev, která se po registraci stává právnickou osobou a může tak vykonat správu vlastního majetku.⁶²

Hojná přítomnost křížů jako křesťanských náboženských symbolů v českém veřejném prostoru je legálně zakotvena na základě shora uvedených předpisů. Česká republika je sekularizovaný stát, který s církvemi a náboženskými společnostmi kooperuje, tedy je jasné, že tyto symboly své legální místo ve veřejném prostoru mají. Většina Evropských států funguje na podobné bázi.

Česká republika se však nachází v mnohem paradoxnější situaci odlišné od ostatních států tím, že je považována za nejvíce ateistické území nejen Evropy, ale i celého světa.⁶³ Jak je tedy možné, že v českém evropském prostoru nejen že tolerujeme kříže jakožto křesťanské symboly, nýbrž je i nově do prostoru vnášíme? Vysvětlení je částečně dáno v kapitole o legitimaci a přijatelnosti křesťanských náboženských symbolů ve veřejném prostoru sekularizované Evropy. Tato tradice stejně jako v jiných státech Evropy plyne zejména z historicko-kulturního kontextu vývoje evropských zemí. Dalším vysvětlením může být, že ačkoli se české veřejné prostředí prezentuje jako převážně ateistické, neznamená to, že jsou nutně všichni lidé na českém území nevěřící. Skutečně přesvědčených ateistů bychom v české společnosti našli ještě méně než nábožensky věřících lidí, a lepším pojmem, než je ateismus, je v tomto případě spíše jakási náboženská šedá zóna, kterou tvoří lidé, kteří se neidentifikují s konkrétním náboženstvím, ale tzv. „věří že něco existuje“,

---

⁶¹ Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

⁶² KŘÍŽ, Jakub, *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*, s. 80-92.

⁶³ PETRÁČEK, Tomáš, *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*, s. 105.

ať už to je vyšší síla nebo mimozemšťané. Tito lidé nacházející se v šedé zóně se však vyznačují společným znakem, kterým je vymezení se vůči tradičním církvím.⁶⁴

Argumentů podporující toleranci kříže jako křesťanského symbolu ateistickou společností je tedy z mého pohledu hned několik. Prvním může být, že jejich tolerance plyne z evropské historické kulturní tradice, která byla opravdu silně v průběhu let ovlivněna křesťanským náboženstvím, a společnost tak kříž jako přijatelný symbol přejala v podstatě stejným způsobem jako například svátky vycházející z křesťanské liturgie, tedy nenahlíží na ně jako na projev své víry a identifikaci se s křesťanskou církví, ale spíše jako na součást své historicko-kulturní tradice. Druhým argumentem může být shora uvedená skutečnost, že to, že se na základě statistik Česká republika vyznačuje navenek jako ateistický stát, nemusí to odpovídat skutečnosti, že je celá země bez víry, neboť jak tu již bylo jednou vysloveno, v současnosti se potýkáme spíše s odchodem náboženství z prostoru veřejného do prostoru soukromého, a dochází tak k fixaci spíše na *forum internum*, což se ve zmíněných statistikách může projevit i odmítnutím vyjádřit se ke své víře obecně, natož se pak identifikovat s křesťanskou vírou konkrétně. V neposlední řadě lze uvést také fakt, že ačkoli evropským prostorem rezonují spory o kříže ve veřejném prostoru, Česká republika zatím zůstala podobných debat ušetřena⁶⁵, což může být také bráno jako nepřímý důkaz toho, že česká společnost není z daleka tak ateistická, jak se navenek tváří, neboť pokud by taková ve skutečnosti byla, dalo by se předpokládat, že sama bude tyto soudní procesy týkající se křížů ve veřejném prostoru iniciovat. V neposlední řadě považuji za vhodné zmínit, že kříž je v dnešní společnosti přítomen i bez spojení s jeho původním významem, neboť nejčastěji ve formě šperků se s ním setkáváme také bez jakéhokoli křesťanského obsahu, když řada lidí tento symbol odívá přesto, že pro ně nemá význam duchovní, ale pouze módní.

---

⁶⁴ PETRÁČEK, Tomáš, *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*, s. 105-106.

⁶⁵ BOBEK, Michal, *Náboženské symboly ve veřejném prostoru*, s. 461-473.

ZÁVĚR

Náboženské symboly je třeba interpretovat ve světle konkrétních náboženství, z čehož vychází, že chceme-li interpretovat kříž, musíme toto provést ve světle křesťanství. Kříž jako křesťanský náboženský symbol se svým významem, který má dnes, formoval dlouhou dobu, než jej křesťané přijali jako symbol zbožné úcty a náboženského uctívání, konkrétně k tomu dochází ve 4. století, kdy se začíná objevovat hojně také ve veřejném prostoru, přičemž v 10. století se začíná šířit napříč uměleckými odvětvími, a evropský veřejný prostor se tak kříží, ale samozřejmě i jinými křesťanskými symboly, začíná plnit. To souvisí s celkovou christianizací Evropy, ke které dochází ve stejném století. Od této doby neexistuje v Evropě státu, který by měl křesťanskou náboženskou tradici zakořeněnou ve své kultuře méně než tisíc let. Evropské státy byly až do revolučních let kolem velké francouzské revoluce ve velmi těsném svazku s křesťanstvím, kdy většina evropských států byla konfesních. Křesťanství bylo do té doby v Evropě doslova všudypřítomné a zasahovalo do mnoha institutů evropské společnosti. Svou dlouholetou tradicí se křesťanství stalo kulturním základem celé Evropy.

Ačkoli se v průběhu dějin evropské státy postupně staly sekulárními, křesťanská náboženská tradice byla již příliš hluboce zakořeněna. S tím souvisí i odpověď na otázku, z jakého důvodu evropská sekularizovaná společnost kříž jako křesťanský náboženský symbol stále nejen ve veřejném prostoru toleruje, ale mnohdy ho i vytváří. Tato společnost, ač se nyní nachází v době sekularizace jak států, tak společnosti samotné od křesťanství, má v sobě tradiční křesťanskou kulturu více jak tisíc let hluboce zakořeněnou, a proto není divu, že se evropská společnost spíše pozastaví nad jiným náboženským symbolem než tím křesťanským, kterým je nejčastěji kříž. Evropská společnost není na projevení víry jiných náboženství, zejména těch východních, zatím zvyklá, neboť její sekularizace od křesťanství probíhala někdy od velké francouzské revoluce ještě poměrně dlouhou dobu. Evropská sekularizace má v drtivé většině případů zaveden odlukový systém kooperační, na základě kterého na svém území nadále toleruje nejen křesťanství, ale i všechna ostatní náboženství, a o vyřazení křížů z veřejného prostoru tedy nemůže být zatím ani do budoucna řeč. Jelikož je právo produktem kultury, v mnoha evropských právních systémech najdeme zakotveny základní křesťanské hodnoty, které kulturu Evropy po staletí formovaly. Symbol kříže jako nejhojněji zastoupený ze všech křesťanských symbolů ve veřejném prostoru má stejně tak jako jiné symboly nejen

hodnotu duchovní, nýbrž i psychologickou. I přes všechny uvedené skutečnosti je nutné podotknout, že i přes hluboce zakořeněnou křesťanskou tradici v srdcích Evropanů mohou nastat situace, kdy se tento symbol ocitne na hraně svých limitů udávaných právem.

Tak se Evropa 21. století ocitá v rozporuplném přístupu k symbolu kříže a jeho legitimacy, legality a přijatelnosti ve veřejném prostoru. Na jednu stranu sekularizovaná Evropa na své křesťanské kořeny explicitně odkazovat nechce, nicméně dostane-li se zástupný symbol křesťanství do sporu, jako tomu bylo i v případech *Lautusi* a *Eweidy*, postaví se jednotlivé státy přece jen na jeho ochranu v rámci jeho působení ve veřejném prostoru, což přetrvávající hluboké zakořenění křesťanství v historicko-kulturní tradici Evropy jen potvrzuje.⁶⁶

Co se týká specifického případu České republiky, domnívám se, že faktický stav neodpovídá formálnímu, který na základě statistik českou společnost považuje za nejateističtější v rámci celé Evropy i světa. Ano, Česká republika stojí na sekularizaci od náboženství, nicméně neznamená, že z tohoto vztahu vychází i společnost v daném státě. Je otázkou, do jaké míry je možné Českou republiku opravdu považovat za ateistický stát. V současné době dochází k ústupu veřejného vyznávání víry z veřejného prostoru spíše do prostoru soukromého, a skutečnost, že se při sčítání lidu, ze kterého statistiky vychází, člověk rozhodne ke své víře nepřiznat, neznamená, že ji nemá. Tím je pravděpodobně možné setřít ze vztahu České republiky k náboženství nálepkou paradoxu, neboť jediné, co se o ní dá relevantně tvrdit je to, že je od křesťanství sekularizovaná stejně tak, jako je zbytek Evropy. Kříže ve veřejném prostoru tedy mají nejen své legální, ale i legitimní místo, a proto jsou pro evropskou společnost i v dnešní době stále přijímány.

---

⁶⁶ MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr, *Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě*, s. 346–357.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

ALLEAU, René. *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*. Aurélie. Praha: Malvern, 2008. ISBN 978-80-86702-34-6.

BOBEK, Michal. Náboženské symboly ve veřejném prostoru. *Právní fórum*. Roč. 2005/12. s. 461-473. ISSN 1214-7966.

DĚKANOVSKÁ, Kateřina. Náboženské symboly a náboženská svoboda v sekulární Evropě. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2016, roč. 2016, č. Vol 62 No 1. ISSN 0323-0619.

EVANS, M. D. *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. Council of Europe Manuals. Leiden, Boston, 2008. ISBN 978-92-871-6616-6.

HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-300-1.

JUNG, Carl Gustav; FRANZ, Marie-Louise von; HENDERSON, Joseph L.; JACOBI, Jolande Székács a JAFFÉ, Aniela. *Člověk a jeho symboly*. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1.

KALNÝ, Miroslav. *Soukromý zájem ve veřejném prostoru*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2017. ISBN 978-80-261-0707-1.

KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Beckovy malé komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-362-2.

LEMAÎTRE, Nicole; SOT, Véronique a QUINSON, Marie-Thérèse. *Slovník křesťanské kultury*. Praha: Garamond, 2002. ISBN 80-86379-41-8.

MILLER, Les. *Znamení a symboly katolické víry: 25 otázek a odpovědí*. Přeložil Jiří GRAČKA. Katecheze do kapsy. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2020. ISBN 978-80-7566-122-7.

NIEMOJEWSKI, Andrzej. *Dějiny kříže*. Knihovna Volné myšlenky. Praha: Volná myšlenka, 1909.

PARTRIDGE, Christopher H. (ed.). *Lexikon světových náboženství*. V Praze: Slovoart, c2006. ISBN 80-7209-796-2.

PASTUSZAK, Jarosław. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013. ISBN 978-80-87853-03-0.

PETRÁČEK, Tomáš. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*. Ostrava: Moravapress, 2013. ISBN 978-80-87853-05-4.

POTĚŠIL, Lukáš. *Zákon o obcích: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-739-2.

RÉMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě. Utváření Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-496-3.

SAPÍK, Miroslav (ed.). *Na meridiánech moudra: "Evropské myšlení, politika a etika v zrcadle dějin: lidé a duchovní kultura"*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7040-944-2.

SIEBEL, Walter a WHERHEIM, Jan. Security and the urban public sphere. *German Policy Studies*. 2006, roč. 3, č. 1.

STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Olomouc: nakladatel neznámý, 1992.

ŠIMSA, Martin (ed.). *Náboženství a filosofie v sekulární demokracii*. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis philosophicae. Ústí n. Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2016. ISBN 978-80-7561-001-0.

ŠTĚCH, Ondřej. *Náboženství a sekularita: zápas o veřejný prostor*. Filosofie a sociální vědy. Praha: Filosofia, 2017. ISBN 978-80-7007-499-2.

VALEŠ, Václav. *Konfesní právo: průvodce studiem*. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-135-9.

VALEŠ, Václav a BEJVANČICKÁ, Alexandra. *České státní právo církevní*. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0908-6.

WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-747-8.

Znaky a symboly. Universum (Knižní klub). Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2492-3.

Elektronické zdroje

MATUŠINOVÁ, Anna a FIALA, Petr. Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě. *Politologický časopis* [online]. Publikováno 2013 [cit. 29. 4. 2024]. ISSN 1805-9503. ISSN 1211-3247. DOI 10.5817/PC2013-3-346. Dostupné z: https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2013/3/Polcas_2013_3_pp_346_357.pdf

PREUSS, Ondřej. K problematice krucifixů a státní náboženské „neutralitě“. *Všeohrd* [online]. Publikováno 9. 10. 2011 [cit. 29. 4. 2024]. ISSN 1801-3678. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/k-problematice-krucifixu-a-statni-nabozenske-neutralite_d8a556a4-7aed-4b31-8afb-ddd46d147f19.

Předpisy a rozhodnutí

Dokument 12012P/TXT, *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 28. 4. 2024]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>.

Rozsudek ESLP ze dne 18.3.2011, věc Lautsi a ostatní proti Itálii, stížnost č. 30814/06.

Rozsudek ESLP ze dne 15.1.2013, věc Eweida a ostatní proti Spojenému království, stížnosti č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10.

Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. [cit. 28. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/european-convention-on-human-rights>.

Usnesení č. DE01/48, *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. [cit. 28. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti/zakladni-dokumenty-k-lidskym-pravam/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

RESUMÉ

Religious symbols in public space cannot be avoided and we encounter them practically every day. Most people walk past them without noticing. However, we will stop at one of these religious symbols and pay attention to it in one specific environment. This symbol is the cross as the most widespread Christian symbol, especially in its most abundant form – the latin cross and the crucifix. The specific environment in which we will work is Europe of the 21st century, i.e. secularized Europe. The primary goal of the work is therefore to define the role, legitimacy, legality and acceptability of the Christian symbol of the cross in the secularized European public space. Although in the course of history European states gradually became secular, the Christian religious tradition was already too deeply rooted. Related to this is the answer to the question of why the European secularized society still not only tolerates the cross as a Christian religious symbol in public space, but often even creates it. This society, although it is now in a period of secularization of both states and society itself from Christianity, has a traditional Christian culture deeply rooted in it for more than a thousand years. In the vast majority of cases, European secularization has established a cooperative separatist system, on the basis of which it continues to tolerate not only Christianity but also all other religions on its territory, and there is no question of removing crosses from public space for now or in the future.